

TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ PLĖTROS SĄLYGOS GLOBALIZACIJOS PROCESŲ KONTEKSTE

Justina NAULICKAITĖ¹, Jolanta SOLNYŠKINIENĖ²

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilnius, Lietuva
El. paštas: ¹justinaul@gmail.com; ²jolanta.solnyskiniene@vgtu.lt

Santrauka. Straipsnyje kompleksiskai vertinamos tiesioginės užsienio investicijos ir netolygaus tiesioginių užsienio investicijų srautų pritraukimo šalių atžvilgiu problema (tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą globalizacijos sąlygomis lemiantys veiksniai). Atlikta teorinė studija, skirta tiesioginėms užsienio investicijoms, jų pritraukimo šiuolaikinėje globalizacijos aplinkoje reiškiniui, susisteminti empirinių tyrimų, vertinančių tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančius veiksniai, rezultatai. Parengtas tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą globalizacijos sąlygomis lemiančių veiksnių vertinimo modelis, kurio pagrindu atliktas tyrimas, leidžiantis įvertinti tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą Centrinės ir Rytų Europos šalyse lemiančių veiksnių reikšmingumą ir poveikio kryptį, atsižvelgiant į šių veiksnių skirtumus tarp šių šalių ir šalių, investicijų šaltinių, taip pat atsižvelgiant į galimą laiko atžvilgiu atsiliekantį šių veiksnių poveikį ir į šalių pritraukiamų tiesioginių užsienio investicijų masą.

Reikšminiai žodžiai: globalizacija, naujosios Europos Sąjungos šalys, panelinių duomenų analizė, tiesioginės užsienio investicijos, tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiantys veiksniai.

Įvadas

Nors mokslinėje literatūroje išreiškiamas nevienareikšmiškas požiūris į tiesioginių užsienio investicijų poveikį jas priimančiai šaliai, dažniausiai pabrėžiama, kad šalies gaunama nauda iš tiesioginių užsienio investicijų viršija jų sukeltą neigiamą poveikį.

Reikėtų pažymėti, kad daugumos empirinių tyrimų, vertinančių veiksniai, lemiančius tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą, rezultatai yra nevienareikšmiai, kai kuriais atvejais vieni kitiems prieštaraujantys. Šį nevienareikšmiškumą lemia tai, kad tiriamos skirtingos šalys ar jų grupės, skirtingi laikotarpiai ir veiksniai, taikomi skirtingi tyrimo metodai. Taip pat dažniausiai vertinami veiksniai, lemiantys tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą atskirose besivystančiose ir pereinamosios ekonomikos šalyse arba kelių šalių grupėje, nevertinant galimų tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančių veiksnių poveikio skirtumų tam tikrose išskirtose, palyginamose šalių grupėse ir neatsižvelgiant į tiesioginių investicijų pritraukimą potencialiai galinčių lemti veiksnių skirtumus, egzistuojančius tarp šalių investuotojų ir investicijas pritraukiančių šalių (dvišalių tiesioginių užsienio investicijų tyrimas). Taip pat pažymėtina, kad tarp tyrimų, vertinančių tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą, ypač mažai tyrimų, kuriuose

būtų vertinamas galimas globalizacijos poveikis pritraukiamų tiesioginių užsienio investicijų apimtims.

Dėl minėtų priežasčių bus siekiama įvertinti pagrindinius veiksniai, lemiančius tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą trylikoje naujųjų Europos Sąjungos šalių (Maltoje, Kipre, Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Čekijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje, Vengrijoje, Rumunijoje, Bulgarijoje, Kroatijoje) pagal pritraukiamų tiesioginių užsienio investicijų apimtį, šios šalys suskirstytos į atskirus klasterius ir atsižvelgiama į egzistuojančius tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą potencialiai galinčių lemti pasirinktų veiksnių (tarp jų ir globalizacijos lygio) skirtumus tarp šių šalių ir į šias šalis investuojančių šalių (investicijų šaltiniais pasirinktos trylika didesniu išsivystymo lygiu pasižyminčių Europos Sąjungos šalių: Austrija, Belgija, Danija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Airija, Italija, Liuksemburgas, Olandija, Ispanija, Švedija, Jungtinė Karalystė; Portugalija ir Graikija eliminuotos iš tyrimo dėl duomenų trūkumo pasirinktu metų laikotarpiu). Pažymėtina, kad naujosios Europos Sąjungos šalys į atskirus klasterius pagal pritraukiamų tiesioginių užsienio investicijų apimtį bus išskirtos, siekiant nustatyti ar egzistuoja pasirinktų, potencialiai galinčių turėti įtakos tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui, veiksnių poveikio skirtumai.

Tyrimo objektas – tiesioginės užsienio investicijos ir tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą naujosiose Europos Sąjungos šalyse globalizacijos sąlygomis lemiantys veiksniai.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą globalizacijos sąlygomis lemiančių veiksnių teorinius aspektus ir įvertinti tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančius veiksnius naujosiose Europos Sąjungos šalyse.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti kitų autorių atliktus empirinius tyrimus, kuriais siekiama įvertinti tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančius veiksnius, bei šių tyrimų ir teorinių aspektų analizės pagrindu parengti tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą globalizacijos sąlygomis lemiančių veiksnių vertinimo modelį.
2. Naująsias Europos Sąjungos šalis pagal pritraukiamų tiesioginių užsienio investicijų apimtį 2001–2014 metų laikotarpiu suskirstyti į atskirus klasterius.
3. Įvertinti dvišalių tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančius veiksnius išskirtuose naujųjų Europos Sąjungos šalių klasteriuose 2001–2014 metų laikotarpiu.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, klasifikacija, lyginimas, apibendrinimas, laiko eilučių analitinių rodiklių apskaičiavimas, klasterinė, koreliacinė, regresinė analizės.

Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančių veiksnių teorinis pagrindimas ir kitų autorių atliktų empirinių tyrimų analizė

Daugelis autorių (Demirhan, Masca 2008; Moosa 2005, Blonigen 2005; Chakrabarti 2001) pabrėžia, kad nėra visuotinė priimtina teorija, aiškinančios tiesioginių užsienio investicijų atsiradimo priežastis ir pasiskirstymą, bei „teorinių rėmų“, kuriais remiantis būtų galima atlikti empirinius tyrimus, susijusius su tiesioginėmis užsienio investicijomis. Todėl Demirhan ir Masca (2008) siūlo vertinant tiesiogines užsienio investicijas lemiančius veiksnius remtis jau atliktais empiriniais tyrimais.

Atlikus kitų autorių empirinių tyrimų, vertinančių tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo veiksnius, analizę galima teigti, kad šie tyrimai pasižymi skirtingais į modelį įtrauktis nepriklausomais kintamaisiais, taip pat skirtingais gautais rezultatais: skiriasi ne tik tam tikrų veiksnių statistinis reikšmingumas, bet ir poveikio kryptis (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Ryšys tarp tiesioginių užsienio investicijų ir jų pritraukimą lemiančių veiksnių, nustatytas empiriniuose tyrimuose (šaltinis: sudaryta autorių)

Table 1. The relationship between foreign direct investment and the determinants of their attraction, established in empirical studies (source: compiled by the authors)

Ryšys	Veiksniai, ryšį nustatę autoriai
<i>Rinkos dydis</i>	
Tiesioginis	Ruplienė <i>et al.</i> 2008; Agiomirgianakis <i>et al.</i> 2004; Demirhan, Masca 2008; Chakrabarti 2001; Janicki, Wunnava 2004; Bevan, Estrin 2004; Kinoshita, Campos 2002; Cheng, Kwan 2000; Sawkut <i>et al.</i> 2008; Asiedu 2006; Kahai 2004; Leitão 2012; 2010; Nonnemberg, de Mendonça 2004; Majeed, Ahmad 2009; Çevis, Çamurdan 2007; Kai Carstensen, Farid Toubal 2004; Leibrecht, Bellak 2005; Mateev 2008; Mateev, Tsekov 2012
Atvirkštinis	Stankevičienė, Lakštutienė 2012; Čegyūtė, Miečinskienė 2009
Nereikšmingas	Moosa 2005; Asiedu 2002*
<i>Darbo jėgos kaina</i>	
Tiesioginis	Stankevičienė, Lakštutienė 2012; Ruplienė <i>et al.</i> 2008; Beer, Cory 1996
Nereikšmingas	Demirhan, Masca 2008; Kinoshita, Campos 2002; Çevis, Çamurdan 2007
Atvirkštinis	Chakrabarti 2001; Janicki, Wunnava 2004; Bevan, Estrin 2004; Cheng, Kwan 2000; Sawkut <i>et al.</i> 2008; Sakali 2013; Kahai 2004; Leitão 2010; Carstensen, Toubal 2004; Leibrecht, Bellak 2005; Mateev 2008; Mateev, Tsekov 2012
<i>Išsilavinimo lygis / žmogiškojo kapitalo kokybė</i>	
Tiesioginis	Čegyūtė, Miečinskienė 2009; Agiomirgianakis <i>et al.</i> 2006; Moosa 2005; Kinoshita, Campos 2002; Sawkut <i>et al.</i> 2008; Sakali 2013; Asiedu 2006; Leitão 2012; Nonnemberg, Mendonça 2004; Carstensen, Toubal 2004; Majeed, Ahmad 2009
Atvirkštinis	–
Nereikšmingas	Cheng, Kwan 2000; Mateev 2008; Mateev, Tsekov 2012
<i>Ekonomikos atvirumas</i>	
Tiesioginis	Stankevičienė, Lakštutienė 2012; Ruplienė <i>et al.</i> 2008; Agiomirgianakis <i>et al.</i> 2006; Demirhan ir Masca 2008; Chakrabarti 2001; Janicki, Wunnava 2004; Asiedu 2001; Bevan, Estrin 2004; Kinoshita, Campos 2002; Sakali 2013; Leitão 2012; Leitão 2010; Nonnemberg, Mendonça 2004; Majeed Ahmad 2009; Çevis, Çamurdan 2007; Mateev, Tsekov 2012
Atvirkštinis	–
Nereikšmingas	Stankevičienė ir Lakštutienė 2012; Moosa 2005; Mateev 2008

Ryšys	Veiksniai, ryšį nustatę autoriai
<i>Fizinė infrastruktūra</i>	
Tiesioginis	Agiomirgianakis <i>et al.</i> 2006; Demirhan, Masca 2008; Asiedu 2001; Kinoshita, Campos 2002; Cheng, Kwan 2000; Asiedu 2006; Kahai 2004; Majeed, Ahmad 2009; Mateev, Tsekov 2012
Atvirkštinis	–
Nereikšmingas	Moosa 2005; Asiedu 2001; Cheng, Kwan 2000; Mateev 2008
<i>Aglomeracijos efektas</i>	
Tiesioginis	Agiomirgianakis <i>et al.</i> 2006; Kinoshita, Campos 2002; Çevis, Çamurdan 2007; Mateev, Tsekov 2012
Atvirkštinis	–
Nereikšmingas	–
<i>Fizinis atstumas tarp šalių</i>	
Tiesioginis	Kinoshita, Campos 2002
Atvirkštinis	Bevan, Estrin 2004; Leibrecht, Bellak 2005; Mateev 2008
Nereikšmingas	Mateev, Tsekov 2012
<i>Korupcijos lygis</i>	
Tiesioginis	–
Atvirkštinis	Asiedu 2006; Kahai 2004; Mateev 2008
Nereikšmingas	Mateev, Tsekov 2012
<i>Technologiniai / inovaciniai TUI priimančio šalies pajėgumai (išlaidos MTTP)</i>	
Tiesioginis	Stankevičienė, Lakštutienė 2012; Čegyte, Miečinskienė 2009; Moosa 2005; Artige, Nicolini 2006
Atvirkštinis	–
Nereikšmingas	Artige, Nicolini 2006
<i>Globalizacijos lygis</i>	
Tiesioginis	Leitão 2012
Atvirkštinis	–
Nereikšmingas	–
<i>Fizinė infrastruktūra</i>	
Tiesioginis	Agiomirgianakis <i>et al.</i> 2006; Demirhan, Masca 2008; Asiedu 2001; Kinoshita, Campos 2002; Cheng, Kwan 2000; Asiedu 2006; Kahai 2004; Majeed, Ahmad 2009; Mateev, Tsekov 2012
Atvirkštinis	–
Nereikšmingas	Moosa 2005; Asiedu 2001; Cheng, Kwan 2000; Mateev 2008
<i>Aglomeracijos efektas</i>	
Tiesioginis	Agiomirgianakis <i>et al.</i> 2006; Kinoshita, Campos 2002; Çevis, Çamurdan 2007; Mateev, Tsekov 2012
Atvirkštinis	–
Nereikšmingas	–
<i>Fizinis atstumas tarp šalių</i>	
Tiesioginis	Kinoshita, Campos 2002
Atvirkštinis	Bevan, Estrin 2004; Leibrecht, Bellak 2005; Mateev 2008
Nereikšmingas	Mateev, Tsekov 2012
<i>Korupcijos lygis</i>	
Tiesioginis	–
Atvirkštinis	Asiedu 2006; Kahai 2004; Mateev 2008
Nereikšmingas	Mateev, Tsekov 2012
<i>Technologiniai / inovaciniai TUI priimančio šalies pajėgumai (išlaidos MTTP)</i>	
Tiesioginis	Stankevičienė, Lakštutienė 2012; Čegyte, Miečinskienė 2009; Moosa 2005; Artige, Nicolini 2006
Atvirkštinis	–
Nereikšmingas	Artige, Nicolini 2006
<i>Globalizacijos lygis</i>	
Tiesioginis	Leitão 2012
Atvirkštinis	–
Nereikšmingas	–

Reikėtų pažymėti, kad siekiant įvertinti tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančius veiksnius 13 naujų Europos Sąjungos šalių (Maltoje, Kipre, Čekijoje, Estijoje, Vengrijoje, Slovakijoje, Bulgarijoje, Kroatijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Rumunijoje, Slovėnijoje) iš likusių 13 Europos Sąjungos šalių (Austrijos, Belgijos, Danijos, Suomijos, Prancūzijos, Vokietijos, Airijos, Italijos, Ispanijos, Švedijos, Jungtinės Karalystės, Liuksemburgo, Olandijos; Graikija, Portugalija eliminuotos iš tyrimo dėl duomenų trūkumo) pasirinktas 14 metų laikotarpis (2001–2014 m.).

Nepriklausomais kintamaisiais pasirinkti veiksniai, kuriuos panašaus pobūdžio tyrimuose vertino dauguma autorių (rinkos dydis, ekonomikos atvirumas, infrastruktūros lygis, darbo jėgos kaina, darbo jėgos kokybė) ir nepriklausomi kintamieji, kurie retai įtraukiami į panašaus pobūdžio tyrimus, bet potencialiai gali turėti įtakos pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas (šalies technologiniai / inovaciniai pajėgumai, korupcijos lygis, globalizacijos lygis, aglomeracijos efektas) (žr. 1 lent.).

Rinkos dydis, potencialus rinkos augimas. Ruplienė *et al.* (2008), Demirhanas ir Masca (2008) pastebi, kad rinkos dydis yra vienas iš svarbiausių veiksnių horizontaliosioms, bet nereikšmingas vertikaliosioms tiesioginėms užsienio investicijoms. Atlikus empirinių tyrimų analizę nustatyta, kad rinkos dydis – vienas iš patvariausių veiksnių, teigiamai veikiančių tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą tiek išsivysčiusiose, tiek besivystančiose, tiek pereinamosios ekonomikos šalyse (žr. 1 lent.).

Gamybos veiksnių kaina. Ruplienė *et al.* (2008) teigia, kad gamybos veiksnių kaina yra aktuali visų tipų, bet ypač vertikaliosioms tiesioginėms užsienio investicijoms. Dauguma autorių nurodo, kad tarp darbo jėgos kainos ir tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo turėtų pasireikšti atvirkštinis ryšys, Leibrecht ir Bellak (2005) pažymi, kad šio veiksnio poveikis gali varijuoti dėl tiesioginių užsienio investicijų tipo: vertikalųjų tiesioginių užsienio investicijų atveju žema darbo jėgos kaina teigiamai veikia investicijų pritraukimą, tačiau horizontaliųjų tiesioginių užsienio investicijų atveju aukštą darbo jėgos kainą ir tiesioginių užsienio investicijų srautus į šalį gali sieti tiesioginė priklausomybė. Reikėtų pažymėti, kad darbo jėgos kainą galima laikyti vienu kontroversiškiausiu veiksniu, turinčiu poveikį tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui (žr. 1 lent.).

Žmogiškojo kapitalo kokybė. Kinoshita, Campos (2002), Sawkut *et al.* (2008) pabrėžia, kad tiesioginiai užsienio investuotojai turėtų dėmesį kreipti ne tik į darbo jėgos kainą investicijas priimančioje šalyje, bet ir į darbo jėgos, t. y. žmogiškojo kapitalo, kokybę. Atlikus empirinių

tyrimų analizę nustatyta, kad žmogiškojo kapitalo kokybę ir tiesioginių užsienio investicijų srautus į šalį dažniausiai sieja tiesioginė priklausomybė (žr. 1 lent.).

Ekonomikos atvirumas. Ekonomikos atvirumas dažniausiai matuojamas kaip ekonominio atvirumo indeksas (užsienio prekybos apyvartos, t. y. eksporto ir importo sumos, santykis su BVP). Ekonomikos atvirumo indeksas taip pat rodo tiesiogines užsienio investicijas priimančios šalies prekybos apribojimų laipsnį. Ruplienė *et al.* (2008), Asiedu (2001), Mateevas (2008) teigia, kad mažas šalies ekonomikos atvirumas (t. y. dideli prekybos apribojimai) daro teigiamą įtaką horizontaliųjų tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui, neigiamą – vertikaliosioms. Kaip matyti iš 1 lentelės, tiesiogines užsienio investicijas ir ekonomikos atvirumo rodiklį gali sieti įvairaus pobūdžio priklausomybė.

Fizinė infrastruktūra. Mokslinėje literatūroje (Asiedu 2001) teigiama, kad aukštos kokybės, gerai išvystyta infrastruktūra didina investicijų produktyvumą, todėl teigiamai veikia tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą. Atlikus kitų autorių empirinių tyrimų analizę nustatyta, kad vieni autoriai nustatė teigiamą ryšį tarp infrastruktūros išsivystymo lygio šalyje ir tiesioginių užsienio investicijų srautų į tą šalį, o kitų tyrimų rezultatai rodo, kad ryšys tarp minėtų kintamųjų neegzistuoja.

Aglomeracijos efektas. Kinoshita ir Campos (2002) teigia, kad tiesioginių užsienio investicijų aglomeracija gali atsirasti dėl šalių palyginamųjų pranašumų skirtumo. Autoriai taip pat pastebi tendenciją, kad tiesioginiai užsienio investuotojai yra linkę investicijas telkti tam tikroje vietoje, sekdami kitų investuotojų pavyzdžiu. Tiesioginį ryšį tarp tiesioginių užsienio srautų į šalį ir aglomeracijos nustatė Agiomirgianakis *et al.* (2006), Kinoshita ir Campos (2002), Çevis ir Çamurdan (2007).

Fizinis atstumas. Remiantis gravitacijos modeliu, galima teigti, kad kuo arčiau šalys yra viena kitos (vertinant fizinį atstumą), tuo tarptautinės prekybos mastai tarp šių šalių bus didesni. Pastarieji autoriai teigia, kad pastaroji prielaida turėtų pasitvirtinti ir tiesioginių užsienio investicijų atveju, todėl, kad tarptautinė prekyba yra glaudžiai susijusi su tiesioginių užsienio investicijų reiškiniu. Tačiau taip pat pabrėžiama, kad fizinio atstumo poveikis tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui gali skirtis dėl vykdomų investicijų tipo (vertikaliosios ir horizontaliosios tiesioginės užsienio investicijos). Pažymėtina, kad atliktų tyrimų, kuriuose vertinamas atstumo tarp šalių, tiesioginių užsienio investicijų gavėjų, ir šalių, tiesioginių užsienio investicijų šaltinių, poveikį tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui, rezultatai yra nevienareikšmiški ir vieni kitiems prieštaraujantys (žr. 1 lent.).

Institucijų kokybė. Mateev ir Tsekov (2012) teigia, kad institucijų kokybė – svarbus veiksnys, sąlygojantis tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą, ypač mažiau išsivysčiusiose šalyse. Aukšta institucijų kokybė reikalinga tinkamam rinkos funkcionavimui palaikyti. Esant prastai institucijų kokybei didėja verslo vykdymo kaštai, mažėja pelningumas. Tai gali neigiamai veikti tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą. Dalis autorių (Asiedu 2006; Kahai 2004; Mateev 2008; Mateev, Tsekov 2012) kaip vieną iš veiksnių, galintį turėti įtakos tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui ir susijusį su institucijų kokybe, nurodo korupcijos lygį investicijas priimančioje šalyje. Kahai (2004) pastebi, kad aukštas korupcijos lygis lemia didesnius veiklos vykdymo kaštus ir todėl neigiamai veikia investicijų pritraukimą.

Technologiniai / inovaciniai pajėgumai (išlaidos MTTP). Artige, Nicolini (2006) pažymi, kad išlaidos MTTP regioniniu lygiu leidžia identifikuoti to regiono dinamišku-

mą, inovacinių projektų vykdymo lygį. Autoriai taip pat pabrėžia, kad išlaidos MTTP dažnai yra siejamos su spartesniu ekonomikos augimu, kas gali lemti didesnes pritraukiamų tiesioginių užsienio investicijų apimtis. Kiti autoriai, vertinę MTTP išlaidų poveikį, tiesioginėms užsienio investicijų pritraukti nustatė statistiškai reikšmingą, tiesioginio pobūdžio priklausomybę (Čegyte, Miečinskienė 2009; Moosa 2005; žr. 1 lent.)

Globalizacijos lygis. Tiesiogines užsienio investicijas pritraukiančios šalies globalizacijos lygis atliekamuose empiriniuose tyrimuose, kuriais siekiama įvertinti tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančius veiksnus, vertinamas yra palyginti retai. Pagrįsdamas globalizacijos lygio, kaip vieno iš tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui galinčio turėti įtakos veiksnio vertinimą, autorius remiasi eklektine teorija, kurioje teigiama, kad būtent internalizacija gali lemti tiesioginių užsienio investicijų srautus.

2 lentelė. Tyrimo metu vertinami veiksniai (nepriklausomi kintamieji)
Table 2. Evaluated factors during the study (independent variables)

Veiksniai	Rodikliai, pagal kuriuos įvertinti veiksniai	Autoriai, pasirinktus veiksnius išmatavę pagal nurodytus ar panašius rodiklius
Priklausomas kintamasis	Sukauptos TUI, tenkančios vienam gyventojui, JAV dol.	Kinoshita, Campos 2002; Cheng, Kwan 2000
Ekonomikos atvirumas	Eksporto ir importo sumos santykis su BVP, proc.	Ruplienė <i>et al.</i> 2008; Agiomirgianakis <i>et al.</i> 2006; Demirhan ir Masca 2008; Chakrabarti 2001; Asiedu 2001; Majeed, Ahmad 2009; Čevis, Čamurdan 2007; Mateev 2008; Mateev, Tsekov 2012
Rinkos dydis	BVP, tenkantis vienam gyventojui, JAV dol.	Agiomirgianakis <i>et al.</i> 2006; Chakrabarti 2001; Moosa 2005; Kinoshita ir Campos 2002; Kahai 2004; Leitão 2012; Leitão 2010; Majeed, Ahmad 2009; Mateev, Tsekov 2012; Moosa 2005
	BVP, mln. JAV dol.	Artige, Nicolini 2006; Agiomirgianakis <i>et al.</i> 2006; Chakrabarti 2001; Moosa 2005; Bevan, Estrin 2004; Asiedu 2006; Beer, Cory 1996; Nonnemberg, Mendonça 2004
Infrastruktūra	Telefonų linijų skaičius, tenkantis 100 gyventojų	Demirhan, Masca 2008; Moosa 2005; Asiedu 2001; Asiedu 2006; Kinoshita, Campos 2002; Kahai 2004; Mateev, Tsekov 2012
Darbo jėgos kaina	Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis, JAV dol.	Ruplienė <i>et al.</i> 2008; Kinoshita, Campos 2002; Cheng, Kwan 2000; Leitão 2010
Darbo jėgos kokybė	Darbo jėgos, turinčios aukštąjį išsilavinimą, santykis su visa darbo jėga, proc.	Carstensen, Toubal 2004
Mokslo, inovacijų, technologijų potencialas / pajėgumai	Išlaidų mokslinių tyrimų ir technologijų plėtrai (MTTP) santykis su BVP, proc.	Moosa 2005
Institucinis šalies klimatas	Korupcijos suvokimo indeksas, KSI (angl. <i>Corruption Perceptions Index, CPI</i>)	Kahai 2004
Šalies globalizacijos lygis	KOF globalizacijos indeksas (angl. <i>KOF Index of Globalization</i>)	Leitão 2012
Fizinis atstumas tarp šalies investuotojos ir šalies, investicijų gavėjos	Fizinis atstumas tarp šalių sostinių, km	Kinoshita, Campos 2002; Bevan, Estrin 2004; Leibrecht, Bellak 2005; Mateev 2008; Mateev, Tsekov 2012
Aglomeracija	Sukauptos TUI, 1 gyv., JAV dol. (išm. kaip atsiliekantis veiksnys)	Kinoshita, Campos 2002; Cheng, Kwan 2000

Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančių veiksnių vertinimo metodologija

Kaip ir buvo minėta anksčiau, remiantis teorijos analize bei atlikta empirinių tyrimų, kuriais siekiama įvertinti tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančius veiksniai, analize, nepriklausomais kintamaisiais, pasirinkti veiksniai, kuriuos panašaus pobūdžio tyrimuose vertino dauguma autorių. Rodikliai, kuriais išmatuoti pasirinkti veiksniai, pateikti 2 lentelėje. Rodikliai pasirinkti atsižvelgiant į atliktus empirinius tyrimus, kuriuose autoriai naudojo tokius pat arba panašius rodiklius minėtiems veiksniams išmatuoti.

Taip pat reikėtų pažymėti, kad tyrimo metu bus remiamasi dvejomis teorinėmis prielaidomis, kuriomis, atlikdami empirinius tyrimus, kuriais siekiama įvertinti tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančius veiksniai, vadovavosi ir kiti autoriai: bus atsižvelgiama į potencialiai reikšmingų veiksnių skirtumus, egzistuojančius tarp šalių, tiesioginių užsienio investicijų gavėjų, ir šalių, tiesioginių užsienio investicijų šaltinių, taip pat bus vertinamas galimas laiko atžvilgiu atsiliekančias pasirinktų veiksnių poveikis pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas.

3 lentelė. Tyrimo metu vertinamos teorinės prielaidos
Table 3. During the study evaluated theoretical assumptions

Teorinė prielaida	Teorinis pagrindimas
Laiko atžvilgiu atsiliekančias vietos veiksnių poveikis pritraukiant TUI	Bevan, Estrin 2004; Boermans, Zhang 2011; Liu <i>et al.</i> 2012
Vietos veiksnių skirtumai tarp šalių investuotojų ir šalių, investicijų gavėjų daro įtaką TUI pritraukimui	Cheng, Kwan 2000; Benacek <i>et al.</i> 2000; Kinoshita, Campos 2002; Mateev, Tsekov 2012

Daugelis autorių (Cheng, Kwan 2000; Benacek *et al.* 2000; Kinoshita, Campos 2002; Mateev, Tsekov 2012) pabrėžia, kad būtent palyginamieji šalių pranašumai, siejami su būsimu investicijų pelningumu, lemia sprendimą investuoti vienoje ar kitoje šalyje. Todėl sudarytuose daugialypės regresijos modeliuose pasirinkti vietos veiksniai,

4 lentelė. Šalių grupės pagal metinių TUI srautų 1 gyv. ir sukauptų TUI metų pabaigoje 1 gyv. reikšmes 2001–2014 m. (sudaryta straipsnio autorių remiantis UNCTAD duomenimis)

Table 4. Country groups according to the annual FDI flows per 1 capita and the accumulated FDI at the end of the year per 1 capita values of 2001–2014. (composed by the authors on the basis of UNCTAD data)

Klasteris	Šalys	Rodiklis	Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė	Vidurkis
1	Malta, Kipras	Metiniai TUI srautai 1 gyv. (JAV dol.)	-20443,32	36378,76	4660,72
		Sukauptos TUI metų pabaigoje 1 gyv. (JAV dol.)	5445,41	430045,02	10257,26
2	Čekija, Estija, Vengrija, Slovakija	Metiniai TUI srautai 1 gyv. (JAV dol.)	-1,12	2112,41	652,88
		Sukauptos TUI metų pabaigoje 1 gyv. (JAV dol.)	1507,85	16278,0	8512,38
3	Bulgarija, Kroatija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Rumunija, Slovėnija	Metiniai TUI srautai 1 gyv. (JAV dol.)	-232,77	1638,06	360,72
		Sukauptos TUI metų pabaigoje 1 gyv. (JAV dol.)	352,65	9975,08	3973,49

potencialiai galintys turėti įtakos tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui, bus išmatuoti įvertinant egzistuojančius šių veiksnių skirtumus tarp naujų Europos Sąjungos šalių, t. y. tiesioginių užsienio investicijų gavėjų, ir likusių Europos Sąjungos šalių, t. y. tiesioginių užsienio investicijų šaltinių: apskaičiuoti santykiniai rodikliai (šalių, tiesioginių užsienio investicijų gavėjų, atitinkamų rodiklių reikšmės padalinant iš atitinkamų likusių Europos Sąjungos, tiesioginių užsienio investicijų šaltinių, rodiklių reikšmių atskirais 2001–2014 laikotarpio metais).

Taip pat reikėtų pažymėti, kad kai kurie autoriai (Bevan, Estrin 2004; Boermans, Zhang 2011) teigia, kad, siekiant įvertinti tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančius veiksniai, į daugialypės regresijos modelius reikėtų įtraukti vienu laiko momentu atsiliekančius veiksniai, t. y. jei priklausomas kintamasis (y) yra išmatuotas ir į sudaromą daugialypės regresijos modelį įtraukiamas t laiko momentu, nepriklausomus kintamuosius (x , potencialiai tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui galinčius turėti įtakos veiksniai) į pastarąjį modelį reikėtų įtraukti išmatuotus $t-1$ laiko momentu. Remiantis minėta teorine prielaida (atsiliekančiu vietos veiksnių daroma įtaka tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui) bus sudaromi atskiri daugialypės regresijos modeliai (nepriklausomi kintamieji išmatuoti t laiko momentu ir $t-1$ laiko momentu).

Naujų Europos Sąjungos šalių suskirstymas į atskirus klasterius pagal pritraukiamų tiesioginių užsienio investicijų apimtį

Siekiant naujas Europos Sąjungos šalis suskirstyti į atskiras grupes pagal TUI pritraukimo apimtį 2001–2014 metų laikotarpiu, atlikta klasterinė analizė pagal du požymius: metinius TUI srautus, tenkančius vienam gyventojui (JAV dol.), ir sukauptas TUI metų pabaigoje, tenkančias vienam gyventojui (JAV dol.). Atlikant klasterinę analizę naudoti atskirų 2001–2014 laikotarpio metų duomenys. Naujų Europos Sąjungos šalių klasterinės analizės rezultatai pateikti 4 lentelėje.

Kaip matyti iš pateiktos 4 lentelės, pirmąjį klasterį (toliau 1 klasteris) sudaro 2 šalys, antrąjį (toliau 2 klasteris) – 4 šalys, o į trečiąjį (toliau 3 klasteris) klasterį patenka 7 šalys. Reikėtų pažymėti, kad dėl savo išskirtinumo ir daugiau nei vienai analizuojamai naujai Europos Sąjungos šaliai nebūdingos situacijos (visu analizuojamų metų laikotarpiu Malta ir Kipras ypač išsiskyrė pritrauktų TUI apimtimi ir kasmet sudarydavo po atskirą klasterį) Malta ir Kipras eliminuoti iš tolimesnio tyrimo, toliau analizuojamos naujosios Europos Sąjungos šalys, patekusios į 2 ir 3 šalių klasterius (2 šalių klasteris bus traktuojamas kaip palyginti daugiau TUI pritraukiančios, o šalys, patekusios į 3 klasterį – kaip mažiau TUI pritraukiančios naujosios Europos Sąjungos šalys).

Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą 2 klasterio šalyse lemiančių veiksnių regresinė analizė

Siekiant nustatyti, ar 2 klasterio šalių atveju (Čekija, Estija, Vengrija, Slovakija) vertinamus nepriklausomus kintamuosius ir priklausomąjį kintamąjį sieja priežastiniai ryšiai, sudarytas daugialypės regresijos modelis, į kurį įtraukti minėti dešimt nepriklausomų kintamųjų: rinkos dydis ir 13 pseudokintamųjų, žyminčių atskirus analizuojamo 2001–2014 metų laikotarpio metus (laisvasis narys – 2007 m.). Sudarytų daugialypės regresijos modelių (vertinant atsiliekantį ir neatsiliekantį nepriklausomų kintamųjų poveikį tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui), kuriais siekiama įverti TUI pritraukimą lemiančius veiksnius 2 klasterio naujosiose Europos Sąjungos šalyse, koeficientai pateikti 5 lentelėje.

Taip pat reikėtų pažymėti, kad sudaryti daugialypės regresijos modeliai tenkina pagrindines regresijos modelio prielaidas: regresijos modelių paklaidos pasiskirsčiusios pagal normalųjį skirstinį, į modelius įtraukti nepriklausomi kintamieji per daug nekoreliuoja (pašalinus rinkos dydį – BVP, mln. JAV dol.), nepasižymi autokoreliacija, taip pat tenkina homoskedastiškumo reikalavimą (priklausomas ir atsiliekantys priklausomas kintamasis logaritmuoti $\ln$ pagrindu).

Remiantis koreguotais statistinio reikšmingumo lygmenimis – p (sig.) reikšmėmis (žr. 5 lent.) galima teigti, kad reikšmingą poveikį TUI pritraukimui 2 klasterio šalyse turi šie veiksniai, t. y. TUI priimančių šalių rodiklių santykiai su TUI teikiančių šalių tais pačiais rodikliais: išlaidų mokslinių tyrimų ir technologijų plėtrai (MTTP) santykis su BVP, proc. (rodo TUI priimančios šalies mokslo, inovacijų, technologijų potencialą ir pajėgumus), ir šie nesantys rodikliai: fizinis atstumas tarp šalių sostinių (rodo fizinį atstumą tarp šalies investuotojos ir šalies, investicijų gavėjos) bei sukauptos TUI metų pabaigoje, tenkančios vienam gyventojui (į daugialypę regresiją šis veiksnys įtrauktas kaip atsiliekantis veiksnys ir iš dalies rodo aglomeracijos efektą).

Taip pat nustatyta, kad likę veiksniai neturi reikšmingos įtakos TUI pritraukimui vertinamose į 2 klasterį patekusiose naujosiose Europos Sąjungos šalyse (Čekijoje, Estijoje, Vengrijoje, Slovakijoje).

Nustatyta, kad išlaidų mokslinių tyrimų ir technologijų plėtrai (MTTP) santykių su BVP, santykius ir sukauptas TUI, tenkančias vienam gyventojui sieja tiesioginė

5 lentelė. 2 klasterių šalių daugialypės regresijos modelių koreguoti koeficientai (x_t ir $t-1$ laikotarpiais)
Table 5. Multiple regression models adjusted coefficients by 2 countries of clusters (x_t and $t-1$ periods)

Nepriklausomi kintamieji	Koreguoti koeficientai (y ir x išmatuoti t laiko momentu)			Koreguoti koeficientai (y išmatuotas t laiko momentu, x_{t-1} laiko momentu, vertinamas atsiliekantis veiksnių poveikis)		
	B	t	Statistinio reikšmingumo lygmuo – p (sig.)	B	t	Statistinio reikšmingumo lygmuo – p (sig.)
Koreg. determinacijos koef.	0,962 ($p = 0,000$)			0,979 ($p = 0,000$)		
Daugialypės koreliacijos koef.	0,981			0,990		
Rinkos dydis (BVP 1 gyv.)	0,01	0,5	0,6	0,04	2	0,1
Ekonomikos atvirumas	0,0009	0,04	1	0,002	0,09	0,9
Infrastruktūra	-0,004	-0,06	1	0,05	1	0,3
Darbo jėgos kaina	0,03	0,2	0,9	-0,03	-0,2	0,8
Darbo jėgos kokybė	-0,01	-0,3	0,8	-0,02	-0,4	0,7
Šalies mokslo, inovacijų, technologijų potencialas / pajėgumai	0,1	2	0,03	0,06	1	0,2
Institucinis šalies klimatas (korupcija)	-0,08	-0,7	0,5	-0,002	-0,03	1
Šalies globalizacijos lygis	0,2	0,8	0,4	0,03	0,3	0,8
Agglomeracija	0,9	8	0	1	100	0
Fizinis atstumas tarp šalių	-0,00007	-4	0,0002	-0,00004	-3	0,007

priklausomybė. Ši tiesioginė priklausomybė reiškia, kad didėjant išlaidų MTTP nuo BVP santykiams tarp naujų Europos Sąjungos šalių ir šalių TUI šaltinių, didėja ir pritraukiamų TUI apimtis 2 klasterio naujosiose Europos Sąjungos šalyse. Didėjantis santykinis išlaidų MTTP nuo BVP rodiklis reiškia, kad didėja naujų Europos Sąjungos šalių išlaidų MTTP nuo BVP reikšmės (santykinio rodiklio tarp šalių skaitiklis) arba mažėja TUI šaltinių šalių išlaidų MTTP nuo BVP reikšmės (santykinio rodiklio vardiklis). Taip pat nustatyta, kad fizinis atstumas tarp šalies investuotojos ir šalies, investicijų gavėjos, ir sukauptas TUI, tenkančias vienam gyventojui, sieja atvirkštinė priklausomybė, t. y. didėjant fiziniui atstumui tarp 2 klasterio naujų Europos Sąjungos šalių ir šalių TUI šaltinių sostinių, mažėja naujų Europos Sąjungos šalių pritraukiamą TUI apimtį. Tiesioginė priklausomybė taip pat nustatyta, tarp priklausomo kintamojo ir atsiliekančio priklausiamojo kintamojo, kuris iš dalies žymi aglomeracijos efektą (kuo daugiau TUI buvo pritraukta praeityje, tuo daugiau pastarojo kapitalo bus pritraukta ir ateityje).

Remiantis koreguotais statistinio reikšmingumo lygmenimis – p (sig.) reikšmėmis (žr. 5 lent.) galima teigti, kad reikšmingą poveikį TUI pritraukimui 2 klasterio šalyse turi tik du iš dešimties į daugialypės regresijos modelį įtrauktų, vienais metais atsiliekančių veiksnių: fizinis atstumas tarp šalių (reikšmingas, atvirkštinio pobūdžio ryšys) ir aglomeracijos efektą žymintis atsiliekantis priklausomas kintamasis (reikšmingas, tiesioginio pobūdžio).

Įvertinus į daugialypės regresijos modelius (x t ir x $t-1$ laiko momentais), kuriais siekiama įverti TUI pritraukimą lemiančius veiksnus į 2 klasterį patekusiose naujosiose Europos Sąjungos šalyse, įtrauktų pseudokintamųjų, žyminančių atskirus analizuojamo laikotarpio metus, statistinį reikšmingumą, nustatyta, kad abejais daugialypės regresijos modelių atvejais reikšmingi yra 2005 2009 2010 2011 2012 2013 2014 metų pseudokintamieji (žr. 5 lent.). Neigiami pseudokintamųjų įverčiai reiškia, kad minėtais metais, palyginti su baziniais, t. y. 2007 m., visoms sąlygoms esant lygioms, į 2 klasterį patekusios naujosios Europos Sąjungos šalys pritraukė mažiau TUI.

Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą 3 klasterio šalyse lemiančių veiksnių regresinė analizė

Siekiant nustatyti ar 3 klasterio šalių atveju (3 klasterį sudaro 7 šalys: Bulgarija, Kroatija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Rumunija, Slovėnija) vertinamus nepriklausomus kintamuosius ir priklausomąjį kintamąjį sieja priežastiniai ryšiai sudarytas daugialypės regresijos modelis, į kurį įtraukti

tie patys dešimt nepriklausomų kintamųjų: rinkos dydis (išmatuotas dvejetainiais rodikliais), ekonomikos atvirumas, infrastruktūros lygis, darbo jėgos kaina, darbo jėgos kokybė, šalies technologiniai / inovaciniai pajėgumai, korupcijos lygis, globalizacijos lygis, aglomeracijos efektas ir 13 pseudokintamųjų, žyminčių atskirus analizuojamo 2001–2014 metų laikotarpio metus (laisvasis narys – 2007 m.). Daugialypės regresijos modelių, kuriais siekiama įverti TUI pritraukimą lemiančius veiksnus 3 klasterio naujų Europos Sąjungos šalių grupėje (vertinamas atsiliekantis ir neatsiliekančias veiksnių poveikis tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui) koeficientai pateikti 6 lentelėje. Taip pat reikėtų pažymėti, kad sudaryti daugialypės regresijos modeliai tenkina pagrindines regresijos modelio prielaidas. regresijos modelių paklaidos pasiskirsčiusios ne pagal normalųjį skirstinį, į modelius įtraukti nepriklausomi kintamieji per daug nekoreliuoja (pašalinus rinkos dydį – BVP, mln. JAV dol.), nepasižymi autokoreliacija, taip pat tenkina homoskedastiškumo reikalavimą (priklausomas ir atsiliekantys priklausomas kintamasis logaritmuoti $\ln$ pagrindu).

Remiantis koreguotais statistinio reikšmingumo lygmenimis – p (sig.) reikšmėmis (žr. 6 lent.) galima teigti, kad reikšmingą poveikį TUI pritraukimui 3 klasterio šalyse turi šie veiksniai, t. y. TUI priimančių šalių rodiklių santykiai su TUI teikiančių šalių tais pačiais rodikliais: BVP 1 gyv. (rodo TUI priimančios šalies rinkos dydį, išsivystymo lygį), vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (rodo darbo jėgos kainą, nors kai kurių autorių siejamas ir su rinkos dydžiu bei perkamąją šalies gyventojų galia), KOF globalizacijos indeksas (rodo šalies globalizacijos lygį) ir sukauptos TUI metų pabaigoje, tenkančios vienam gyventojui (į daugialypę regresiją šis veiksnys įtrauktas kaip atsiliekantis veiksnys ir iš dalies rodo aglomeracijos efektą). Taip pat nustatyta, kad likę lentelėje pateikti veiksniai neturi reikšmingos įtakos TUI pritraukimui vertinamos 3 klasterio naujosiose Europos Sąjungos šalyse.

Nustatyta, kad BVP santykius, KOF globalizacijos indekso santykius ir sukauptas TUI, tenkančias vienam gyventojui, sieja tiesioginė priklausomybė. Ši tiesioginė priklausomybė reiškia, kad didėjant BVP 1 gyv. santykiams ir KOF globalizacijos indekso reikšmių santykiams tarp naujų Europos Sąjungos šalių ir šalių TUI šaltinių, didėja ir pritraukiamų TUI apimtis 3 klasterių naujosiose Europos Sąjungos šalyse. Didėjantis BVP 1 gyv. santykių arba KOF globalizacijos indekso santykių rodiklis reiškia, kad didėja naujų Europos Sąjungos šalių BVP 1 gyv. arba KOF globalizacijos indekso reikšmės (santykinio rodiklio tarp šalių skaitiklis) arba mažėja TUI šaltinių šalių BVP 1 gyv. arba KOF globalizacijos indekso reikšmės (santykinio rodiklio

6 lentelė. 3 klasterių šalių daugialypės regresijos modelių koreguoti koeficientai (x_t ir $t-1$ laikotarpiams)
 Table 6. Multiple regression models adjusted coefficients by 4 countries of clusters (x_t and $t-1$ periods)

Nepriklausomi kintamieji	Koreguoti koeficientai (y ir x išmatuoti t laiko momentu)			Koreguoti koeficientai (y išmatuotas t laiko momentu, $x-t-1$ laiko momentu, vertinamas atsiliekančias veiksmų poveikis)		
	B	t	Statistinio reikšmingumo lygmuo $-p$ (sig.)	B	t	Statistinio reikšmingumo lygmuo $-p$ (sig.)
Koreguotas determinacijos koef.	0,980 ($p = 0,000$)			0,980 ($p = 0,000$)		
Daugialypės koreliacijos koef.	0,980			0,990		
Rinkos dydis (BVP 1 gyv.)	0,02	2	0,02	0,02	3	0,006
Ekonomikos atvirumas	-0,01	-0,5	0,6	0,005	0,2	0,8
Infrastruktūra	-0,008	-0,2	0,8	-0,02	-0,6	0,5
Darbo jėgos kaina	-0,2	-2	0,05	-0,2	-2	0,06
Darbo jėgos kokybė	0,002	0,06	10	-0,03	-0,7	0,5
Šalies mokslo, inovacijų, technologijų pajėgumai	0,02	0,5	0,6	0,02	0,5	0,6
Institucinis šalies klimatas (korupcija)	-0,09	-1	0,3	-0,08	-0,9	0,3
Šalies globalizacijos lygis	0,4	2	0,03	0,3	1	0,2
Aglomeracija	1	100	0	1	1	0
Fizinis atstumas tarp šalių	-0,000001	-0,06	1	-0,000008	-0,4	0,7

vardiklis). Tiesioginė priklausomybė taip pat nustatyta, tarp priklausomo kintamojo ir atsiliekančio priklausomojo kintamojo, kuris iš dalies žymi aglomeracijos efektą (kuo daugiau TUI buvo pritraukta praecityje, tuo daugiau pasta-rojo kapitalo bus pritraukta ir ateityje).

Taip pat nustatyta, kad vidutinių mėnesinių bruto darbo užmokesčių santykius ir sukauptas TUI, tenkančias vienam gyventojui, sieja atvirkštinė priklausomybė. Tai reiškia, kad didėjant vidutinių mėnesinių bruto darbo užmokesčių reikšmių santykiams tarp naujųjų Europos Sąjungos šalių ir šalių TUI šaltinių, mažėja pritraukiamų TUI apimtis 3 naujųjų Europos Sąjungos šalių klasteryje. Minėto santykinio rodiklio mažėjimas reiškia, kad mažėja naujųjų Europos Sąjungos šalių vidutinio mėnesinio burto darbo užmokesčio reikšmės (santykinio rodiklio skaitiklis) arba didėja investuojančių šalių vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (santykinio rodiklio vardiklis).

Vertinant vieneneriais metais atsiliekančių veiksmų poveikį, galima teigti, kad reikšmingą poveikį TUI pritraukimui 3 klasterio šalyse turi vienas iš santykinų nepriklausomų kintamųjų: TUI priimančios šalies BVP 1 gyv. santykis su TUI šaltinio šalimi (rodo šalies rinkos dydį, išsivystymo lygį) ir sukauptos TUI metų pabaigoje, tenkančios vienam gyventojui (į daugialypę regresiją šis veiksnys įtrauktas kaip atsiliekančias veiksnys ir iš dalies rodo aglomeracijos efektą).

Nustatyta, kad vieneneriais metais atsiliekančius BVP 1 gyv. santykius ir sukauptas TUI, tenkančias vienam gyventojui; atsiliekančių priklausomą ir priklausomą kintamuosius sieja tiesioginė priklausomybė. Pažymėtina,

kad reikšminga, tiesioginio pobūdžio priklausomybė taip nustatyta ir 3 šalių klasterio daugialypės regresijos modelio atveju, kai buvo vertinami neatsiliekančias nepriklausomi kintamieji.

Įvertinus į daugialypės regresijos modelius (x_t ir x_{t-1} laiko momentais), kuriais siekiama įverti TUI pritraukimą lemiančius veiksmus 3 klasterio naujosiose Europos Sąjungos šalyse, įtrauktų pseudokintamųjų, žyminčių atskirus analizuojamo laikotarpio metus, statistinį reikšmingumą, nustatyta, kad abiejų daugialypės regresijos modelių atveju reikšmingi yra 2002, 2003, 2004, 2005, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014 metų pseudokintamieji (žr. 6 lent.). Neigiami pseudokintamųjų įverčiai reiškia, kad minėtais metais, palyginti su baziniais, t. y. 2007 m., visoms sąlygoms esant lygioms, 3 klasterio šalys pritraukė mažiau TUI.

Išvados

1. Remiantis atlikta kitų autorių empirinių tyrimų analize galima teigti, kad pastarųjų tyrimų rezultatai yra skirtingi: analizuojami skirtingi veiksniai, skiriasi vertinamų veiksmų statistinis reikšmingumas, poveikio kryptis tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui. Dažniausiai vertinami tokie veiksniai kaip rinkos dydis, darbo jėgos kaina ir kokybė, ekonomikos atvirumas, fizinė infrastruktūra, ekonomikos stabilumas, mokesčių našta, fizinis atstumas tarp šalių. Taip pat analizuojami ir daugelis kitų veiksmų, kurie grindžiami teorine literatūra arba intuityviai nujaučiamas jų galimas poveikis tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui. Galima

teigti, kad vieni iš patvariausių veiksnių (vertinant statistinį reikšmingumą ir poveikio kryptį), yra ekonomikos atvirumas, rinkos dydis ir potencialus jos augimas, žmogiškojo kapitalo lygis, aglomeracijos efektas, labiau prieštaringi – darbo jėgos kaina, ekonomikos stabilumas, fizinės infrastruktūros lygis. Taip pat pažymėtina, kad tarp tyrimų, vertinančių tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą ypač mažai tyrimų, kuriuose būtų vertinamas galimas globalizacijos poveikis pritraukinamų tiesioginių užsienio investicijų apimtims.

Siekiant įvertinti tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančius veiksnius naujosiose Europos Sąjungos šalyse sudarytas vertinimo modelis, pagrįstas atlikta teorijos ir kitų autorių atliktų empirinių tyrimų analize, kurio pagrindu vertinamas dešimties vietos veiksnių (rinkos dydžio, darbo jėgos kainos, ekonomikos atvirumo, institucijų kokybės (korupcijos lygio), darbo jėgos kokybės, technologinių / inovacinių TUI priimančios šalies pajėgumų (išlaidų MTTP), globalizacijos lygio, fizinės infrastruktūros lygio, fizinio atstumo, aglomeracijos efekto) poveikis tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui išskirtuose naujų Europos Sąjungos šalių klasteriuose. Remiantis teorinėje literatūroje pateikta prielaida, kad būtent palyginamieji šalių pranašumai, siejami su būsimu investicijų pelningumu, lemia sprendimą investuoti vienoje ar kitoje šalyje, sudarytuose daugialypės regresijos modeliuose pasirinkti vietos veiksniai, potencialiai galintys turėti įtakos tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui, išmatuoti įvertinant egzistuojančius skirtumus tarp šalių, tiesioginių užsienio investicijų šaltinių, ir šalių, tiesioginių užsienio investicijų gavėjų (apskaičiuoti santykiniai rodikliai). Taip pat remiantis teorine prielaida apie atsiliekančių vietos veiksnių poveikį tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui, sudaryti atskiri daugialypės regresijos modeliai, į kuriuos įtraukti vienu laiko momentu (vieneriais metais) atsiliekantys veiksniai.

2. Remiantis atliktos klasterinės analizės rezultatais pirmąjį klasterį (toliau 1 klasteris, daugiausiai tiesioginių užsienio investicijų pritraukiančios šalys) sudaro dvi šalys: Malta ir Kipras, antrąjį klasterį (toliau 2 klasteris, vidutiniškas tiesioginių užsienio investicijų apimtis pritraukiančios šalys) sudaro keturios šalys: Čekija, Estija, Vengrija, Slovakija, o į trečiąjį (toliau 3 klasteris, mažiausiai tiesioginių užsienio investicijų pritraukiančios šalys) klasterį patenka septynios šalys: Bulgarija, Kroatija, Latvija, Lietuva, Lenkija,

Rumunija, Slovėnija. Toliau atliekant tyrimą naujosios Europos Sąjungos šalys, patekusios į 1 klasterį (Malta ir Kipras) dėl specifinės savo situacijos buvo eliminuotos iš tolimesnio tyrimo.

3. Nustatyta, kad analizuojamu 2001–2014 metų laikotarpiu reikšmingą poveikį tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui 2 klasterio šalyse (t.y. naujų Europos Sąjungos šalių grupėje, pritraukiančioje daugiau tiesioginių užsienio investicijų: Čekijoje, Estijoje, Vengrijoje, Slovakijoje) turėjo trys iš dešimties į daugialypės regresijos modelį įtrauktų veiksnių, t. y. tiesiogines užsienio investicijas priimančių šalių rodiklių santykiai su tiesiogines užsienio investicijas teikiančių šalių tais pačiais rodikliais: išlaidų mokslinių tyrimų ir technologijų plėtrai (MTTP) santykis su BVP, proc. ir šie nesantykiniai rodikliai: fizinis atstumas tarp šalių sostinių bei sukauptos tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje, tenkančios vienam gyventojui (rodo aglomeracijos efektą). Taip pat nustatyta, kad reikšmingą poveikį tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui 2 klasterio šalyse turi tik du iš dešimties į daugialypės regresijos modelį įtrauktų, vienais metais atsiliekančių veiksnių: fizinis atstumas tarp šalių ir aglomeracijos efektas.

Vertinant TUI pritraukimą lemiančius veiksnius 3 klasterio šalyse (t. y. naujų Europos Sąjungos šalių grupėje, pritraukiančioje mažiau tiesioginių užsienio investicijų: Bulgarijoje, Kroatijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Rumunijoje, Slovėnijoje) 2001–2014 metų laikotarpiu reikšmingą poveikį tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui turėjo keturi iš dešimties į daugialypės regresijos modelį įtrauktų veiksnių, t.y. tiesiogines užsienio investicijas priimančių šalių rodiklių santykių su tiesiogines užsienio investicijas teikiančių šalių tais pačiais rodikliais: BVP, tenkantis vienam gyventojui, vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis, KOF globalizacijos indeksas, sukauptos tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje, tenkančios vienam gyventojui. Vertinant atsiliekančių veiksnių poveikį tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui 3 klasterio šalyse, nustatyta, kad reikšmingą poveikį turi tik du iš dešimties į daugialypės regresijos modelį įtrauktų, vienais metais atsiliekančių veiksnių: tiesiogines užsienio investicijas priimančios šalies BVP, tenkančio vienam gyventojui, santykis su tiesioginių užsienio investicijų šaltinio šalimi ir sukauptos tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje.

Literatūra

- Agiomirgianakis, G.; Asteriou, D.; Papathoma, K. 2004. The determinants of foreign direct investment: a panel data study for the OECD countries, in *Discussion Paper Series* 3(6) [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 5 d.]. Prieiga per internetą: http://scholar.google.lt/scholar?q=+THE+DETERMINANTS+OF+FOREIGN+DIRECT+INVESTMENT%3A+A+PANEL+DATA+STUDY+FOR+THE+OECD+COUNTRIES&btnG=&hl=lt&as_sdt=0%2C5&as_vis=1
- Artige, L.; Nicolini, R. 2006. Evidence on the determinants of foreign direct investment. The case of three European regions, in *CREPP Working Papers* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www2.ulg.ac.be/crepp/papers/crepp-wp200706.pdf>
- Asiedu, E. 2002. On the determinants of foreign direct investment to developing countries: is Africa different?, in *World Development* 1(30): 107–119 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://people.ku.edu/~asiedu/FDI-in-Africa-WD.pdf>
- Asiedu, E. 2006. Foreign direct investment in Africa: the role of natural resources, market size, government policy, *Institutions and Political Instability* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. spalio 3 d.]. Prieiga per internetą: [http://jurisafrika.org/docs/ald-mcm/4-economic-coop/4\(v\)%20Elizabeth%20Asiedu.%20FDI%20in%20Africa%3B%20Role%20of%20Natural%20Resources,%20Institutions%20and%20Policy.pdf](http://jurisafrika.org/docs/ald-mcm/4-economic-coop/4(v)%20Elizabeth%20Asiedu.%20FDI%20in%20Africa%3B%20Role%20of%20Natural%20Resources,%20Institutions%20and%20Policy.pdf)
- Beer, F. M.; Cory, S. N. 1996. The locational determinants of U.S. foreign direct investment in the European Union, *Journal Of Financial And Strategic Decisions* 9(2) [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. lapkričio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.financialdecisionsonline.org/archive/pdf/v09n2/beer.pdf>
- Bevan, A. A.; Estrin, S. 2004. The determinants of foreign direct investment into European transition, *Journal of Comparative Economics* 32: 775–787 [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. sausio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://emit-project.net/wp-content/uploads/2012/11/sug33.pdf>
- Blonigen, B. A. 2005. A review of the empirical literature on FDI Determinants, *Atlantic Economic Journal* 33: 383–403 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: https://media.law.wisc.edu/m/tcyzd/foreign_investment_recommended1.pdf
- Boermans, M. A.; Zhang, Y. 2011. *Regional determinants of FDI in China: a factor-based approach* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. spalio 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ceauk.org.uk/2010-conference-papers/full-papers/Yi-Zhang-CEA-final.pdf>
- Carstensen, K.; Toubal, F. 2004. Foreign direct investment in Central and Eastern European countries: a dynamic panel analysis, *Journal of Comparative Economics* 32: 9–22 [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: http://www.researchgate.net/publication/222695249_Foreign_direct_investment_in_Central_and_Eastern_European_countries_a_dynamic_panel_analysis
- Čegyė, O.; Miečinskienė, A. 2009. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio tyrimas, *Mokslas – Lietuvos ateitis* 3(1) [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. sausio 4 d.]. Prieiga per internetą: www.mla.vgtu.lt/index.php/mla/article/download/142/pdf
- Çevis, I.; Çamurdan, B. 2007. The economic determinants of foreign direct investment, *Developing Countries and Transition Economies, in The Pakistan Development Review* 46(3): 285–299 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/41261160?uid=3738480&uid=2134&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21103294147357>
- Chakrabarti, A. 2001. The determinants of foreign direct investment: sensitivity analyses of cross-country regressions, *Kyklos* 54: 89–114 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. lapkričio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-6435.00142/abstract>
- Cheng, L.; Kwan, Y. K. 2000. The location of foreign direct investment in Chinese regions: further analysis of labor quality, *The Role of Foreign Direct Investment in East Asian Economic Development* [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.nber.org/chapters/c8500.pdf>
- Demirhan, E.; Masca, M. 2008. Determinants of foreign direct investment flows to developing countries: a cross-sectional analysis, *Prague Economic Papers* 356–369 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 rugsėjo 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=pep&pdf=337.pdf>
- Janicki, H. P.; Wunnavu, P. V. 2004. Determinants of foreign direct investment: empirical evidence from EU accession candidates, *Applied Economics* 36: 505–509 [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://cesruc.org/uploads/soft/130221/1-130221153151.pdf>
- Kahai, S. K. 2004. Traditional and non-traditional determinants of foreign direct investment in developing countries, *Journal of Applied Business Research* 1(20): 43–50 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://journals.cluteonline.com/index.php/JABR/article/view/2194/2171>
- Kinoshita, Y.; Campos, N. F. 2002. *The location determinants of foreign direct investment in transition economies* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: [http://zunia.org/sites/default/files/media/node-files/3\(156170_3\(9\)kinoshita.final1.pdf](http://zunia.org/sites/default/files/media/node-files/3(156170_3(9)kinoshita.final1.pdf)
- Langvinienė, N.; Sekliuckienė, J.; Vengrauskas, P. V. 2010. *Tarptautinis verslas: mokomoji knyga*. 1 knyga. Kaunas: Technologija.
- Leibrecht, M.; Bellak, C. 2005. *Foreign direct investment in Central and East European countries: a panel study* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.nottingham.ac.uk/gep/documents/conferences/2005/october2005conf/leibrecht-oct05.pdf>
- Leitão, N. C. 2010. Localization factors and inward foreign direct investment in Greece, *Theoretical and Applied Economics* 6(547): 17–26 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://store.ectap.ro/articole/472.pdf>
- Leitão, N. C. 2012. Foreign direct investment and globalization, *MPRA* 37436 [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. lapkričio 3 d.]. Prieiga per internetą: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/37436/1/MPRA_paper_37436.pdf
- Liu, K.; Daly, K.; Varua, M. E. 2012. *Regional determinants of foreign direct investment in manufacturing industry* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/ijef/article/view/21923>
- Majeed, M. T.; Ahmad, E. 2009. An analysis of host country characteristics that determine FDI in developing countries: recent panel data evidence, *The Lahore Journal of Economics* 14(2): 71–96 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://121.52.153.179/JOURNAL/Vol14-2/3%20Tariq%20and%20Eatzaz%20EDITED.pdf>

- Mateev, M. 2008. Determinants of foreign direct investment in Central and Southeastern Europe: new empirical tests, in *8th Global Conference on Business & Economics*, October 18–19, 2008, Florence, Italy [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. lapkričio 3 d.]. Prieiga per internetą: http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fgcbce.us%2F8th_GCBE%2Fdata%2FMiroslav%2520Mateev.doc&ei=hHXfUu25FsWrhQfUnYDwAg&usq=AFQjCNFdpD8Ta4R9frZ6k1l8-eKp93AkRg
- Mateev, M.; Tsekov, I. 2012. *Do Central and Eastern European countries possess FDI advantages to more developed Western countries?* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://bmabg.s801.sureserver.com/assets/var/docs/papers/do-cee-FDI.pdf>
- Moosa, I. A. 2002. *Foreign direct investment: theory, evidence and practice* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: http://www.petrigitgashi.000space.com/Fakulteti%20Filologjik,%20UP/Master/Mbi%20Investimet%20e%20Jashtme%20Direkte/FDI_Theory%20evidence%20and%20practice_kapituj%20te%20zgjedhur.pdf
- Moosa, I. A. 2005. *The determinants of foreign direct investment in MENA countries: an extreme bounds analysis* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. spalio 4 d.]. Prieiga per internetą: http://www.researchgate.net/publication/46528042_The_determinants_of_foreign_direct_investment_in_MENA_countries_an_extreme_bounds_analysis
- Nonnenberg, M. B.; de Mendonça, m. J. C. 2004. *The determinants of foreign direct investment in developing countries* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. lapkričio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.anpec.org.br/encontro2004/artigos/A04A061.pdf>
- Ruplienė, D.; Montvilaitė, K.; Grigaliūnienė, Ž. 2008. Tiesiogines užsienio investicijas lemiantys veiksniai, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* [interaktyvus], [žiūrėta 2015 gruodžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.yumpu.com/lt/document/view/5404944/tiesiogines-usienio-investicijas-lemiantys-veiksniai>
- Sakali, C. 2013. Determinants of foreign direct investment (FDI) in Bulgaria: An econometric analysis using panel data, *East-west Journal of Economics and Business* 16(1): 73–97 [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.u-picardie.fr/eastwest/fichiers/art168.pdf>
- Sawkut, R.; Boopen, S.; Taruna, R. S.; Vinesh, S. 2008. *Determinants of FDI: Lessons from African Economies* [interaktyvus], [žiūrėta 2014 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDkQFjAB&url=http%3A%2F%2Fvi.unctad.org%2Ffiles%2Fwksp%2Fiawksp08%2Fdocs%2Fmonday%2Fsanrojidpaper.doc&ei=OaTbUtmD8OG4ATN0YCADw&usq=AFQjCNF2CnSBSj-jYwf5DAAFYIE2pZGTFQ>
- Stankevičienė, J.; Lakštutienė, A. 2012. Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančių veiksnių ir jų kitimo tendencijų tyrimas Baltijos šalyse, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development* 33(4) [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. spalio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC0QFjAA&url=http%3A%2F%2Fmts.asu.lt%2Fmtsrbid%2Farticle%2Fdownload%2F172%2F201&ei=KDBYU966Boqp4gS76YDYAg&usq=AFQjCNEPVRg9zrg84pAqd7eMvJabiEM7Yw&bvm=bv.65397613,d.bGE>

THE CONDITIONS OF DETERMINANTS OF THE FOREIGN DIRECT INVESTMENT DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION OF ECONOMY

J. Naulickaitė, J. Solnyškinienė

Abstract

The article analyzes the complex issue of foreign direct investment and unequal distribution of its flows into different countries (the analysis of foreign direct investment determinants in the context of globalization). In the thesis there are the comprehensive theoretical study of foreign direct investment and the attraction of its flows considering the nowadays context of globalization presented, the results of other empirical studies that analyzes foreign direct investment determinants were systematized. The model for the analysis of foreign direct investment determinants in the circumstances of globalization developed and presented. Based on this model studies to assess the determinants of foreign direct investment in Central and Eastern European countries carried out taking into account the differences of determinants among these countries and the countries of investment sources, also considering the possible lagging effects of these factors and the different volume of attracted foreign direct investment by different countries.

Keywords: foreign direct investment, foreign direct investment determinants, globalization, panel data analysis, the new European Union countries.